

ERMENİ MEZALİMİ VE ERZURUM'UN ÇİLESİ

Kamil DOĞAN

Arkadaşım ile evimizin damında boş mavzer kovanlarıyla oynuyorduk. Birden şehir yolundan köyümüze doludizgin üç atının geldiğini gördük. Biz bu heyecanlı gelişeye dalmıştık ki, arkamdan bir elin şiddetle beni kaptığını hissettim. Bu el, şefkatli anamın eliydi. Beni gözyaşlarıyla bağrına bastırıp arkadaşımın: "Haydi oğlum sen de eve in anan seni bekliyor" dedi. Çünkü o hazin ölüm yolculuğuna onlar da hazırlanacaklardı. Ben bu telaştan hiç bir şey anlayamamıştım. Bizler o zaman hürriyetin ne demek olduğunu nereden bilecektik.

Sene 1918, mevsim martın ilk günleriydi. Her taraf bir metrenin üstünde derin karlarla kaplandı. Ancak köyden köye bir çizgi halinde çiğnenmiş kar yolları vardı. Anamla eve indiğimizde gördüğüm manzara cidden çok hazindi. Ben o zamanlarda altı yaşlarında bir çocuk olduğum halde, o anda gördüklerim ruhumun derinliklerinde öyle iz yapmıştır ki, bu acı manzarayı ömrümün sonuna kadar unutmayacağım. Bu acı olayları ve o günkü duygularımı gelecek nesillere ibret alınacak bir MİRAS olarak bırakıyorum.

Evet, eve inmiştik. Her taraf bir anda toparlanmış, yükte hafif pahada ağır ne varsa alınmış ve bohçalanmıştı. Herkes yol için kendini hazırlıyordu. Aman Allahım, o ne hazin manzara, ne sıkıcı anlardı... Herkes şaşkın, her taraf perişan, kimin ne yapacağı, nereye gideceği, kime sığınacağı belli değildi. Bütün ümitler kırık. .. Allah'tan başka ne yardımcımız var, ne de sığınacak bir karargahımız ... O anda imdadımıza yetişebilecek maddi bir kuvvetin belirtileri dahi yok ufuklarda. Bizler bu haleti ruhiye içinde ölüm yolculuğuna hazırlanıyorduk. Ama ümitsizdik. Burada şöyle bir misal vermeyi pek lüzumlu ve faydalı görüyordum. Şöyle ki:

Hayat belirtilerini tamamen kaybetmiş bir vücut nasıl korkar, çürür ve parçalanırsa, bir vücuda benzeyen toplum da aynıdır. Onun da hayatı istiklalidir, hürriyetidir. Bundan yoksun düşen bir millette yok olmaya mahkumdur. İşte bizler o anda bunun ıstırabını çekiyorduk. Hayatta her şey çekiliyor ama istiklalsiz ordusuz bir zaman asla çekilmiyor. Hele bizim gibi tarihi şan ve şerefle dolu olan ve

hürriyetsizliğin ne demek olduğunu bilmeyen bir milletin evlatları olduğumuzu da düşünürsek, manzaranın vahameti kendiliğinden ortaya çıkıyor.

Ne ise. Biz yine o hazin yolculuğa devam edelim: Ağlamaktan gözleri kanlanan anam solmuştu. Bir taraftan beni hazırlıyor, diğer taraftan henüz iki yaşında olan kız kardeşime bakıp içinden dolup dolup taşıyordu. Bunu gerçi bana sezdirmiyordu ama ağladığını, göz pınarlarından dökülen yaş tanelerinden anlıyorum. Acaba anam o anda ne düşünüyor ve ne için ağlıyordu ? Ben bunları o zaman ne bilecektim. Belki anam esir babamı ve amcamı düşünüyordu. Belki de şanlı ordumuzu ve kahraman Mehmetçiği düşünüyordu. Eğer onlar olsaydılar bu felaketler başımıza gelmeyecekti. Bunu anam çok iyi biliyordu. Daha dün himayemizde yaşayan nankör, soysuz Ermenilerin baltaları altında kan döküp can vermeyecektik diyordu.

İşte anam bizi bu ruh hali içinde hazırlıyordu. Benim her tarafımı sarmış, ayaklarıma üst üste yün çoraplar giydirip, daha evvelden hazırlanmış çarıkları üzerine çekiverdi. Diğer taraftan kardeşimi de kundaklayıp harekete hazır vaziyete getirmişti ki o anda kulaklarımızı tırmalayan müthiş silah sesleri duyulmaya başladı. Bu silah sesleri (Dersimli) dediğimiz birkaç milis vatandaşımızın ve bazı köyümüz ihtiyarlarımızın iştirakiyle Ermenilere açılan silah sesleri idi. Buna karşılık veren Ermeni çetelerinin silah sesleri de buna karışınca bizdeki heyecan son haddini bulmuştu. Bu karşılıklı ateş köyümüzü alt üst ediyordu. Durumumuz çok ciddi tam manasıyla feci idi. Ölüm, hepimiz için bir an meselesiydi.

Ermeniler, köyümüzü durmadan mitralyözlerle tarıyorlardı. Öyle ki: damlara ve duvarlara çarpan çekirdekler adeta şiddetli bir dolu yağışını andırıyordu. Eğer o silahlara karşı konulmamış olsaydı, köyümüzde tek bir kişi kalmamıştı. Karşılıklı bu müsademe çeyrek saat devam etti. Güneş çoktan dağların arkasına süzölmüş, gurubta akşam kızılığı tüllemişti. Gurubun o tatlı pembelikleri az daha matemlere bürünecekti. Bu gün yaşayan bizler, o günün masum şehitleri olacaktık. Hayatımızı o kahraman birkaç Dersimli milise borçluyuzdur.

Bizler harekete hazır olduğumuz halde başımızı dışarıya çıkartamıyorduk. Müsademe bütün şiddetiyle devam ediyordu. Akşam karanlığı basınca ateş kesildi. Bu müsamede iki Ermeninin vurulduğu, köye gelen iki binek atından anlaşılıyordu: Bizden ise yakın akrabamızdan İsa Dayı'nın üç yaşlarındaki küçük kızı dışarı çıkarken

ablasının kucağında vuruldu. Ermeniler bizi diğer köylerdeki gibi baltalar süngüler, kurşunlarla veyahut evlere doldurup yakmakla imha edeceklerdi. Çünkü o alçakların planları bu idi. Bunları bildiğimiz için köyümüzü bir an evvel terk etmeye çalışıyorduk. Arkadaşım ile hayretle seyrettiğimiz o üç atlı, Ermenilere ölüm saçan, hayatımızı kurtaran ve yukarıda adı geçen kahraman milislerdi.

Biraz sonra ateş kesilmiş, her taraf zifiri bir karanlığa gömülmüştü. Mehtap yoktu. Gökyüzü bulutsuzdu. Bize ancak parıldayan yıldızlar ışık tutuyordu. Bu yolculuğumuz sıfırın altında 20 - 25 derece dondurucu soğuk ile devam edecekti. İşte bizler o gün bu şartlar altında köyden ayrılıyorduk. Herkes bütün varını yoğunu, öküzünü, ineğini, hülasa nesi varsa hepsini terkedecekti. Ve ümitsiz, aç susuz, bir meçhule doğru yol alacaktık. Bir insanın veya bir canlının dayanamayacağı son derece derin ıstırap, üzüntü ve elem içinde sevgili köyümüzü gözyaşlarıyla terk etmiştik. O gün bir çocuk olduğum halde bu ayrılış bana o kadar ağır ve o kadar acı gelmişti ki, bunu tarife kelime bulamıyordum. Sadece bu feci manzarayı hatırladıkça gayri ihtiyari gözlerim doluyor ve ağlamaktan kendimi alamıyorum.

Artık köyümüzden ayrılacaktık. Köyden ayrılışımız çok hazin oldu. Herkes birbirine sarılıp ağlaşıyor ve helalleşiyordu. Büyüklerin derin iç geçirmeleri, çocukların yanık yanık ağlamaları, vakitsiz dışarıya çıkarılan hayvanların bağırmaları tüyelerimizi ürpertiyordu. Her yönüyle dehşet verici bu manzara ruhlamıza sabahsız bir gece gibi çöküyordu. Artık köyden ayrılmıştık. Haydari Köyü'ne doğru yol almaya başladık. Ben yorulmuş, yürüyemiyordum. Ayağımdaki çarıklar donmuş, yürüyemiyordum. Ayağımdaki çarıklar donduğu için ayaklarım kayıyordu ve tökezleyip düşüyordum. İhtiyar Tahir Ağa beni omuzunda taşıdığı bir kilim parçasına şelekliyerek sırtına attı ve böylece Haydari Köyü'ne doğru yol almaya başladık. Babamın halazadesi rahmetli Tahir Ağa bizi almak için gelmişti. O günkü tek yardımcımız idi.

Kafilemiz bu atmosfer içinde gece yarısı ilerideki bir köye varmış. Ben, Tahir Ağa'nın sırtında uyumuşum. Köye nasıl girdiğimizi hatırlamıyorum. O kasvetli gecenin de sabahı başka idi. Yabancı bir evde uyanmıştım. Bu uyanışım bile diğer günlerimden farklı idi. Etrafımızı saran yabancı köylüler ve girip çıkanlar, pürmelal ve telaş içinde idiler.

Hemen yanibaşımda yatan İsa Dayı'nın Küçücük kızı can çekişiyordu. Masum yavrucak alnından vurulmuştu. Anası, ablası ve bütün akrabaları etrafında toplanmış ağlaşıyorlardı. Bu küçük arkadaşımız o gün orada şehid oldu ve toprağa verildi. Orada hayli izdiham göze çarpıyordu. Çünkü diğer köylerden gelenlerle, silahlı milislerin mevcudiyetleri duruma daha başka bir ciddiyet veriyordu. Şöyle ki: Herkeste bir telaş ve hazırlık... Öteye beriye konuşmalar, bilhassa milislerin özel kıyafetleri ... Göğüslerindeki çaprazlama fişeklikler, omuzlarındaki filintalar, kamalar... Bunlar durumun ciddiliğini göstermeye kafi geliyordu. Manzara gözlerimin önünde hala canlanmaktadır. Hatta çok yakından gördüklerimin yağız çehreleri hala hafızamda saklıdır.

Böylece yolculuğumuzun ikinci gününün akşamı da olmuştu. Ermeniler bizi adım adım takip ediyorlardı. Orada da kalamamıştık.. Akşamın karanlığı ile beraber yine karlı yollara dizildik. Yine ağlamalar, bağırmalar hayvan melemeleri dağlara, tepelere, karlı yamaçlara çarpa çarpa akisler yapıyor ve yamaçlardaki çığların kopmasına sebep oluyordu. Bu da bizim için düşman kadar tehlikeli idi. Ne var ki, bu çığların altında ölmek bahtiyarlıktı. Çünkü namus ve şerefe dokunan yoktu. Onlar bizim yurdumuzun temiz karları idi. Onun altında can vermek yine en büyük saadetti.

Tahir Ağa'nın sırtında daha da yorulmuştum. Ne kadar yürüdüğümüzü bilmiyorum. İki tarafı yüksek karlı dağların arasından geçerek ilerliyorduk. Gecemiz yine zifiri bir karanlıktı. Gözlerimizi ve ruhumuzu okşayacak ışıklar sadece yıldızlardan geliyordu. Acaba o şanlı ayyıldızlı bayrağımız, vatan semalarında engin engin ne zaman dalgalanacak ve bizler de onun gölgesi altında hürriyetimize ne zaman kavuşacaktık. İşte bizler bu karanlık yolları çiğneyip o günlere doğru akıyorduk. O günler yakınmış, ama biz bilemiyorduk.

Rahmetli Tahir Ağa ara sıra beni sırtından indiriyor, elimden tutarak yürütüyordu. Böylece kendisi de biraz dinlenmiş oluyordu. Bizim arkamızdan halam ve yengem yürüyorlardı. Kardeşim Gül'ü münavebe ile taşıyorlardı. Onlar da yorulmuş ve bitkin idiler. Şiddetli bir ayaz ortalığı kasıp kavuruyordu. Evinden, köyünden, sıcacık ocağından ayrılmış binlerce insan, çoluk çocuk, genç ihtiyar meçhul akıbetlere doğru sürüklenmiş gidiyorduk. Hiç kimse hayatından emin değildi. Ve olamazdı da.

Bu ümitsizliğin bütün kafilenin üzerinde yaratmış olduğu korku ve heyecan son haddini bulmuştu. Kadın ve çocukların acı feryatları, sıcacık ahırlarından çıkmış hayvanların acı acı böğürtüleri yamaçlara çarpıyor, derelere, vadilere yayılıyordu. Birbirine karışmış sedalar manzarayı büsbütün hazinleştiriyordu.

Yolların kenarında derinkar tepelerine saplanmış inekler, öküzler, koyunlar önlerinden geçen insanlara melfil melfil bakıp lisanı halleriyle: "Bizi nereye bırakıp gidiyorsunuz bu karların içinde? .. Kurtarın bizleri" diyorlardı sanki. Bu yalvarışları, alık alık bakışlarından anlaşılıyordu. Artık o anda öküze, ineğe kim bakabiliyordu ki, Herkes bu kabustan bir an evvel kurtulmayı düşünüyordu. Çünkü katiller kafiyele yaklaşıkça heyecan o nisbette artıyordu. Herkes üzerindeki bütün ağırlıklarını atıp kendini kurtarmaya çalışıyordu. Geçen her dakika biraz daha tehlikeleşiyor, arkamızdan gelen çapulcular biraz daha yaklaşıyorlardı. Herkes yorgun ve bitkindi. Kurtuluşumuz için hala bir ümit, bir ışık gözüküyordu. Bütün kafiyele son gayretiyle ileriye doğru yürüyorduk. Ama kimsede mecal kalmamıştı.

Ümitsizlik, yorgunluk, can korkusu, soğuk, açlık hepimizi çökertmişti. Anamın sırtında ciyak ciyak bağırın kardeşim Gül'ün derdi ne idi bilemiyorduk. Zavallı yavru tedirgin olmuş, sıcacık beşiğini arıyordu galiba. Halam alıyor yengeme veriyor, tekrar anam alıyor ve oracıkta çömeliş Gül'ü emziriyordu. Gül bir türlü sesini kesmiyordu. Böylece bu ölüm yolculuğuna bata çıka devam ediyorduk.

Nihayet bu yürüyüşümüz iki ayrı yolun birleşik noktasına varmıştı. Yani yol ayrımına gelmiştik. Bu yolun biri kurtuluş, diğeri yok oluştu. Biz ikinci, yani ölüm yoluna pek yakındık. Herkes can telaşına düşmüştü. Çünkü takipçiler bizi arkadan ve yandan çeviriyorlardı. Kafileyi toptan yok etmeleri bir an meselesiydi. Onun için bir an evvel daha ileriye atılmak ve ölüm çemberinden kurtulmak için herkes canını dişine takıp çırpınıyordu. Zavallı anam tam manasıyla yorulmuştu. Artık Gül'ü taşıyacak halleri kalmamıştı. Kardeşimi burada iki akıbet bekliyordu: Birisi Tahir Ağa'nın taşınması ki buna imkan kalmamıştı; o da beni taşımaktan yorulmuştu. Artık beni sırtına almıyor, elimden tutarak adeta sürüklüyordu. İhtiyarın da hakkı yok değildi. Aşağı yukarı 25 km'lik yolu bata çıka yürümüştü. Gül'ü bekleyen ikinci akıbet ise müşfik anasının sıcak kucağında, soğuk karların içinde, anasıyla birlikte donarak ölmek. Anam: "Siz gidin. Ben Gül'le dinlene dinlene arkanızdan gelirim. Ne yapalım

kaderde ölmek varsa ölürüz" diyordu. Tahir Ağa birden gürlledi: "Burası yaylamı ki dinlene dinlene gelesin. Biraz sonra ya Ermenilerin süngüleri altında çocuğunla beraber can vereceksin. Ya da aç kurtlara pay olacaksınız. Biraz daha sabret yürü bizimle. Elbet Allah bir yardımını gönderir ... "

Tahir Ağa Anama yardım etmeye çalışırken sanki korkunç bir rüyadan uyanıyormuşuz gibi olduk. Kulaklarımızın zarına çarpan lahuti bir ses duyuldu: "MÜJDE ASKER GELDİ"

Bu ses o kadar tok, o kadar netti ki adeta bir güneş gibi üzerimize doğmuştu. Bir anda bütün korkular dağılmış, kalplerde sönmüş olan ümit meş' aleleri parlamış, ta ezelden aşığı olduğumuz hürriyet ışıkları vatan ufaklarına dalga dalga yayılmaya başlamıştı.

Ne idi bu ses?. Hakikat mıydı, yoksa rüya mı? Nereden geliyordu? Kimdi bu yaralı gönüllere hayat bahşeden münadi? ..

Kafilenin ta önünde yürüyen, Dülger Kahraman Dede'nin hanımı Nilüfer Hanım, diğer adıyla (Şehirli) dediğimiz, gün görmüş bir kadın idi. Askerlerimizin öncülleri yetişmişlerdi.

Kadın bunları görür görmez bütün kuvvetiyle haykırıyordu: " Korkmayın Asker geldi. Geri dönün Askerimiz geldi." Kadın durmadan bu sözleri tekrarlıyordu. Bu ses ölmüşlere can, yorgunlara derman vermişti. Ümitsizlikten silkinmiş ve ölüm korkusundan sıyrılmıştık. Derin bir nefes alarak bu müjdeye şU karşılığı veriyorduk: "ALLAHEKBER ALLAHUEKBER, LA İLAHE İLLALAHÜ YA LLAHÜ EKBER ALLAHÜ EKBER VELİLLAHİL HAMD"

Bu ilahi nağmeler ruhumda akisler yaparak çocukluk duygularımı bir anda tekamül ettirivermişti. Asker'in, ordunun, istiklalin daha doğrusu hürriyetin ne demek olduğunu ta o zaman anlamıştım. İşte bu ses fani Vücudumun bütün zerrelerine işlemiş, adeta bütün varlığımda meczedilmiştir. Bunun içindir ki hayatımın en elemli ve en mesut günleri bu üç gündür.

"Müjde asker geldi" sesi ağızdan ağıza tekrarlanıyor, herkes sevinç gözyaşları döküyordu. Önümüzden geçen Mehmetçiklere sarılıyor, sanki geçmiş senelerin hasretini çıkarıyorduk. İhtiyarlar: "Vadetmiştim, ayaklarınızın bastığı yeri öpeceğim"

diyorlardı. "Yürüyün arslanlar, yürüyün yiğitler meydan sizindir. Sizi bu günler için doğurduk." diyen analar, nineler, dedeler sevinçlerinden yerlere kapanıp Allah'a şükür secdeleri yapıyorlardı. Bu sevinçli sarılmalar uzayıp giderken askerin ileri hareketi gecikiyordu. Bu ise tamamen aleyhimize olacaktı. Çünkü askerin geldiğini sezen çapulcular kaçıp, o gün için kaçıp kurtulmuş olacaktı. Bu da içerde kalanlar için büyük bir tehlike idi. Bunu bilen komutan: "Muhterem kederli kardeşlerim. Alçak katilleri yok etmek için yolu açın. Yolun sağına geçin. Askerin yürüyüşüne mani olmayın. Bizi serbest bırakın çünkü katiller kaçıp kurtulacaklar! .. " diyordu. Kumandan tekrar ediyor:

"Analar!.. Babalar! .. Bacılar yana çekilin. Asker! .. İleri!.. Marş!.. " Kumandası vermişti. Bu emir her tarafı alt üst etmişti. Kafile de askerlerimizi TEKBİR ve TEHLİLER'le tekrar uğurluyordu:

"YOLUNUZ AÇIK ZAFERİNİZ KUTLU OLSUN. HAYDİ"

Kaynak : Kamil DOĞAN, Ermeni Mezalimi ve Erzurum'un Çilesi, **Aziziye Dergisi**;
Sayı : 7; Temmuz 1997; İstanbul; 1997; s. 19 – 22

